

Отже, хоча чинний КПК України значно розширив повноваження адвоката як сторони захисту та суб'єкта доказування. Але разом із тим, реалізація закріпленого у КПК України права адвоката на самостійне збирання доказів на практиці породжує низку проблемних питань при їх реалізації. Ці питання пов'язані з визначенням способів збирання доказів адвокатом, які закріпив законодавець, але відсутністю процесуальної форми їх фіксації, механізму та гарантій реалізації вказаного права адвоката як суб'єкта доказування.

Лисак В.О.

*студент 5-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Однією з престижних юридичних професій вважається адвокатура, яка є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу. Сьогодні все більше молодих людей прагнуть самореалізуватись у адвокатській діяльності, не достатньо представляючи вимог, які пред'являє складна практична діяльність. Для ефективного виконання адвокатської діяльності не достатньо лише знань нормативно-правової бази, потрібно ще бути професійно-психологічно підготовленим до виконання професійних обов'язків та займатись своїм саморозвитком для підвищення рівня професійної компетентності.

Дослідженням інституту адвокатури та психологічних особливостей адвокатської діяльності, займались такі науковці, як Я. С. Аврах, О. М. Бандурка, В. В. Бедь, С. П. Бочарова, Т. В. Варфоломєєва, О. І. Жуковська, В. В. Медведчук, С. Ф. Сафулько, О. Д. Святоцький, Д. П. Фіолевський, В. П. Шибіко та інші. Психологічні аспекти саморозвитку адвоката у науковій літературі спеціально не розглядались, тому ця тема залишається актуальною та потребує наукового дослідження.

О. В. Синеокий вважає, що дослідження психологічної діяльності адвоката дозволяє виділити професійно необхідні психічні властивості для даної юридичної діяльності: творче мислення; комунікабельність; вольові якості; організаторські здібності; здатність протистояти негативним емоціям. У число таких вимог до особистості адвоката можна включити декілька груп якостей: 1) мотиваційно-ціннісні (високий рівень моральності, чесність, відповідальність, самоповага); 2) пізнавальні (творче мислення, високий рівень інтелекту, спостережливість, розвинена пам'ять, розвинена інтуїція); 3) емоційно-вольові (витримка, самовладання, стресостійкість); 4) характерологічні (стійка і адекватна самооцінка, незалежність, працездатність); 5) комунікативні (екстравертність, риторичні здібності, тактовність) (Синеокий О.В. Творческий потенциал личности как одержательный элемент профессиограммы адвоката (деонтологический аспект) // Вісник Донецького університету, Сер. В: Економіка і право. Вип.1. - 2007 - С.483).

У процесі здійснення захисту адвокату передусім необхідно пізнати значну кількість фактів і обставин, що стосуються минулого і теперішнього. Він повинен осмислити їх із позицій захисту, тобто проаналізувати зміст, можливість використання для виправдання підзахисного чи пом'якшення його вини. Особливості захисту, своєрідність його завдань надають пізнанню захисника специфічності, що, насамперед, полягає у певній його односторонності; відборі фактів, що виправдовують чи пом'якшують вину, при необхідності тримати у пам'яті всі інші обставини.

Беручи участь у процесі доказування, адвокат опирається на дані психології, що значно полегшує оцінку доказів, встановлення їх вірогідності. Правильно відібрати факти з великої кількості первісного матеріалу та оцінити їх - складне мистецтво, особливо у залі суду, де учасниками є живі люди з притаманними кожному індивідуально-психологічними особливостями. Разом із тим, відсутність доказів ніякими психологічними знаннями замінити не можна. Цінність психологічного аналізу доказів, психіки обвинувачуваного полягає не в

абстрактному застосуванні психології, а в оцінці мотивів, емоцій і пристрастей, намірів і дій на основі матеріалів справи. "Закон вимагає, - зазначав А.Ф. Коні, - щоб поблажливості була заснована на обставинах справи... Але з усіх обставин справи найголовніша - сам підсудний. Тому, якщо в його житті, в його особистості, навіть у слабкостях його характеру, що зумовлюються темпераментом і фізичною природою, ви знайдете матеріал для поблажливості, можете до суворого голосу засудження приєднати голос милосердя".

Успіх роботи захисника багато в чому визначається ефективністю комунікації: формування правильних стосунків із підзахисним, слідчим та іншими учасниками кримінального процесу, вміння встановлювати психологічний контакт, знаходити законні і реальні можливості для здійснення на підзахисного певного психологічного впливу. Все зазначене складає зміст комунікативного компоненту захисної діяльності. Комунікативність дозволяє більш глибоко аналізувати психологічні причини вчинення злочину, охарактеризувати особистість звинувачуваного, правильно побудувати відносини у кримінальному процесі, дослідити характер позитивних та негативних обставин і причин конфліктних ситуацій, що виникають у ході досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Одним із важливих структурних елементів адвокатської діяльності є конструктивний компонент, наявний на всіх стадіях процесу, але найбільше - на стадії судового розгляду, де можливості захисту найбільш значні.

Конструктивний компонент адвокатської діяльності передбачає певну структуру промови захисника. Правильне побудування промови потребує вичерпного знання справи і глибокої переконаності у аргументованості висновків. Значне місце у ній належить психології поведінки підзахисного, відносин між ним і потерпілим, психологічним аспектам вчиненого злочину, психологічній характеристиці обвинувачуваного, причому щодо останнього - у обсягах, ширших за вчинений злочин. Це дозволяє якнайвагомніше впливати на учасників судового розгляду та рішення суду.

Найбільш відповідальним, вирішальним розділом захисної промови є розгляд доказів. Саме тут реалізується логічність мислення і створюється ґрунт для переконливих психологічних висновків, для встановлення інколи майже невлесних зв'язків між поведінкою звинувачуваного та її злочинним результатом.

Діяльність захисника породжує безліч конфліктних ситуацій, не властивих професії слідчого, прокурора, судді.

Досить відзначити ту обставину, що будь-який з учасників процесу завжди має право визначити позицію у справі відповідно до свого внутрішнього переконання. Захисник же в деяких випадках змушений поступитися внутрішнім переконанням: він не може відмовитися від захисту, як би не були огидні його (захисника) моральному почуттю характер злочину, особистість і позиція злочинця. Інтереси підзахисного виявляються нерідко вище інтересів істини, оскільки захисник не має права виявляти обставини, що викривають обвинуваченого тощо.

Особливої гостроти міжролевий конфлікт між інтересами правосуддя і інтересами підзахисного набуває в ситуаціях, коли захисник повинен зберігати адвокатську таємницю.

Як приклад А. Д. Бойков наводить таку ситуацію з адвокатської практики. Обвинувачений представив документ, що підтверджує його алібі. Процесуальні дії по перевірці документа були проведені поверхово і не виявили його фальшивості, про що адвокату було добре відомо. Якщо адвокат буде посилається на цей документ в обґрунтування невинуватості підзахисного, він, ймовірно, досягне сприятливого рішення по справі. Функція захисту буде успішно виконана. Формально вимога про використання тільки законних засобів і методів захисту порушено не буде: документ представляв не адвокат, справжність документа підтверджувалася процесуальною перевіркою, проведеною не ним; то, що адвокат знає про його фальшивість, - це, по суті, предмет професійної (адвокатської) таємниці, також охороняється і законом, і нормами адвокатської етики. Але є моральна вимога об'єктивності і чесності. Якщо адвокат дотримається їх, він викриє підзахисного, що неприпустимо і з точки зору етики (принцип взаємної довіри захисника і підсудного), і з точки зору закону (однобічність функції захисника, неприпустимість відмови від прийнятої лінії захисту); якщо він їм слідувати не буде,

його поведінка вступить в очевидний конфлікт з мораллю (Бойков А. Д. Этика профессиональной защиты по уголовным делам. М., 1978. С. 51).

Певна складність становища захисника, положення, що накладає на нього своєрідні моральні зобов'язання, полягає в тому, що адвокат, на відміну прокурора, з'ясовує тільки ті обставини по справі, які виправдовують або пом'якшують провину або відповідальність особи обвинуваченого. Одна з перших заповідей Гіппократа лікарям "не нашкодь" може бути цілком віднесена до адвоката: своєю діяльністю він зобов'язаний не нашкодити позиції та інтересам підзахисного. У цьому проявляється одна з найбільш характерних специфічних моральних вимог, що пред'являються до адвоката.

Отже, з проаналізованого, можна визначити, що людина, яка вибрала професію адвоката, повинна мати схильність до роботи з людьми, інтерес до людей, потреба в наданні їм допомоги, прагнення удосконалювати уміння і навички, пов'язані з цією потребою. мотиви професійної діяльності адвоката можуть бути різними, в тому числі: мотив розуміння призначення професії (прагнення до справедливості, захист прав громадян, побудова правового суспільства); мотив надання допомоги іншим людям (альтруїзм); мотив престижу професії в суспільстві; мотив соціального співробітництва в суспільстві; мотив самореалізації в професії, досягнення успіху.

Приступаючи до виконання тієї чи іншої складової професійної діяльності, адвокат повинен усвідомлювати і суб'єктивно-емоційно переживати її ціну з точки зору соціальної значущості.

Омельчук Т.В.

*студентка 5-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Проблема збереження адвокатської таємниці не нова, але, як і раніше актуальна. З приводу цього висловлювався видатний російський юрист А.Ф. Коні: між захисником і тим, хто в тривозі й тузі від обвинувачення, яке грізно насунулося на нього, сподіваючись на допомогу, встановлюється тісний зв'язок довіри та щирості. Захиснику відкриваються тайники душі, йому прагнуть пояснити свою вину чи пояснити своє падіння чи ганьбу, що приховується від інших, такими подробицями особистого життя і сімейного побуту, стосовно яких сліпа Феміда повинна бути й глухою (Андрєєва А. П. Пам'яті Анатолія Федоровича Коні, 1844- 1927 // Правознавство. -1978. - № 4. – С. 84). Це висловлювання зберігає цінність і до наших днів. Конфіденційність стосунків адвоката та клієнта, дотримання професійної адвокатської таємниці є фундаментальною традицією у світовій юридичній практиці. Ця традиція закріплюється на законодавчому рівні і в нашій державі. Положення ст. 21 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (далі — Закон) визначає збереження адвокатської таємниці професійним обов'язком адвоката. Закріплення даного положення саме в якості професійного обов'язку є гарантією дотримання конфіденційності, адже за його невиконання до суб'єкта можуть застосовуватися санкції.

Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення (Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від